

Innspill til tiltaksplan for villreinen i Rondane

Behandling:	Dato	Saksnummer:
Formannskapet		

Dokumenter:

Vedlegg 1 - Villrein-observasjoner i kart

Vedlegg 2 - NINA temahefte 74

Vedlegg 3 - Prosjektplan ny forvaltningsplan, Statsforvalteren

Fakta:

Villreinen er en art der Norge har et spesielt forvaltningsansvar, ettersom villrein i Europa bare finnes i Norge, Finland og Russland. En av de norske villrein-stammene lever i området Rondane-Sølnkletten, og dette leveområdet strekker seg inn i Ringsaker. I hovedsak bruker reinsdyra de nordøstre delene av kommunen, øst for Åsta, men det registrerte leveområdet strekker seg vestover helt til Sjusjøen og Sør-Mesna, og sørover til Brumund sag og Målikjølen i Hamar og Løten. I hovedsak benytter reinsdyra arealer i Ringsaker fra kalvingsperioden i april-mai. Først er de i fjellet øst for Åstdalen, før de trekker lavere ned mot sommerbeite i en periode fra juni frem til snøen legger seg. Deler av flokken ser også ut til å bruke områder lenger sør, også sør for Åsta, i kalvingsperioden. Vinterbeitet er i hovedsak i Ringebufjellet lenger nord i villreinområdet, ettersom det er for mye snø i sør til at reinsdyra finner mat her.

Villreinenens status er vurdert etter en ny kvalitetsnorm for villrein (trafikklysmodellen). Etter denne klassifiseringen har villreinområdet i Rondane for dårlig kvalitet. Regjeringen har vedtatt å utarbeide tiltaksplaner for at leveområdene skal bedres fra rødt til gult nivå innen 2025. Innholdet i tiltaksplanene fastsettes av regjeringen. Statsforvalteren i Innlandet ber nå vertskommunene for villreinstammen om å foreslå tiltak innenfor sine kommunegrenser som kan bedre livsvilkårene for villreinen. Det etterspørres både tiltak som kan gjøres med det samme og tiltak som vil virke over tid. Svarfristen var i utgangspunktet satt til 1. juni, men for å kunne forankre beslutningene politisk har kommunedirektøren bedt om forlenget svarfrist.

Villreinstammene i Rondane har vært forsøkt ivaretatt gjennom verneplaner og tiltaksplaner i lang tid, både gjennom opprettelse av nasjonalparker og naturvernområder og gjennom målrettede tiltaksplaner. Den gjeldende planen er regional plan for Rondane-Sølnkletten.

Den regionale planen er fulgt opp i Ringsaker kommune med hensynssone i plankartet og bestemmelser i kommuneplanens arealdel. Etersom den regionale planen nå har virket i snart et tiår uten å gi tilstrekkelig kvalitet i leveområdet for villreinen, vil det være nødvendig med nye og til dels mer inngripende tiltak for å ivareta dyras leveområde.

Det er gjort en foreløpig vurdering av livsvilkårene for villrein i ti villreinområder basert på trafikklysmodellen (NINA rapport 2126). Kvaliteten til villreinområdene er vurdert innenfor disse kategoriene:

- Bestandsforhold (antall og tilstand hos kalver, andel eldre bukk, genetisk variasjon, og forekomst av alvorlig sykdom)
- Lavbeite (mengde lav i vinterbeiteområdene)
- Leveområder og menneskelig påvirkning (funksjonell arealutnyttelse og funksjonelle trekkpassasjer)

I rapporten er stammen i Rondane vurdert til gult på kriteriene for bestandsforhold og for lavbeite, men som rødt på det siste kriteriet om leveområder. Dette handler om at reinen i Rondane mangler leveområder gjennom året som fyller ulike økologiske funksjoner, eller møter hindringer i trekkområdene som hindrer reinen i å nå frem til leveområdene.

NINA-temahefte 74, Silhuett Rondane, handler om villreinstammen i Rondane. Her beskrives skogsområdene sør i leveområdet, altså områdene i Ringsaker. Det pekes på at GPS-merking av simler har gitt bedre kunnskap om hvor dyra faktisk oppholder seg. Det trekkes årlig ca. 300 dyr fra vinterbeite i nordlige områder ned til disse sørlige områdene på sommerbeite. Dataene viser at på sommerbeite bruker dyra også områder utenfor det som i dag er vist som leveområde i villreinplanen fra 2013 og i den gjeldende kommuneplanen. GPS-målingene er vist i kartvedlegg til saken.

Vurdering:

I denne saken er kommunen bedt om å komme med innspill til mulige tiltak som kan gjennomføres på kort og lang sikt i vår kommune. Det vil være klima- og miljødepartementet som foreslår den endelige tiltaksplanen for regjeringen. Arbeidet er ventet å sluttføres i 2024. Kommunene forventes å få en rolle i oppfølging av tiltakene.

Det finnes allerede en regional tiltaksplan for å beskytte villreinstammen i Rondane, regional plan for Rondane-Sølnkletten med virkning fra 2013. I denne planen er det beskrevet kommunevise valg av løsninger, og det er gitt prioriterte tiltak. Disse føringene er innarbeidet i kommunale planer. I det videre går en inn på arealbruk som kan påvirke villreinenes leveområder. Tiltaksplanen viste et kjerneområde i fjellet (sone 1) og en buffersone (sone 2). I Ringsaker var buffersonen avgrenset av Åsta. Disse sonene er vist på første side i kartvedlegget.

Beitebruken i Ringsakerfjellet drives organisert via beitelag ved Ringsaker Sauebeitelag SA, Ringsaker Kvigbeitelag SA samt Furnes og Pihl Hestebeitelag SA. Dato for beiteslipp styres via beiteutvalget, i år er tidligste tillatte slippdato 25.05. Beitedyrene slippes fortløpende om våren og forsommeren etter hvert som beitet vokser til. På østsiden av Åsta og videre

østover slippes det dyr på beite fra ca. 15.06. og utover.

Ringsaker Sauebeitelag SA har to lokallag i området hvor sauene beiter fra Åsta og til kommunegrensen i øst. For 2022 ble det sluppet 2.525 sau og lam fordelt på 15 beitebrukere. Det slippes lite storfe og ingen hester i dette området. Dyra sankes inn i begynnelsen av september.

Reinskalvinga er en sårbar fase som stort sett vil være over når husdyrene slippes på beite. Det er en begrenset beiteperiode hvor beitebrukerne driver organisert tilsyn av sine og andres dyr på beite. Antall slupne sauer i området har sunket de siste årene. Beitebruken i området har vært drevet på samme ordinære vis i mange tiår og anses ikke å være i konflikt med villreinens interesser.

Skogarealene som villreinen benytter i Ringsaker ligger i hovedsak innenfor vernskogen. Mindre bukkeflokker eller enkelt dyr kan observeres i randsonen og/eller i lavereliggende deler. Mindre fostringsflokker kan også observeres i disse områdene etter kalvingsperioden. Skogarealet som befinner seg innenfor vernskogen er beskyttet gjennom vernskogforskriften. I Ringsaker følger vernskoggrensen høydekurven 700 moh. Unntaket er Åstdalen fra Olshølen og innover, der vernskoggrensen er lavere. I realiteten er all skog innenfor Olshølen vernskog. Eventuell hogst i vernskogen skal meldes Ringsaker kommune, som kan sette vilkår for eller avslå hogsten. Grunneier Pihl AS har administrativt «fredet» store deler av skogarealet i Åstdalen mot hogst. Ytterligere tiltak for å sikre skogarealene med tanke på villreinens bruk synes ikke å være nødvendig.

Hytteområder: I Ringsaker var det i arbeidet med verneplanen fra 2013 pekt på at kommunen har en god utvikling i arbeidsplasser og befolkningsutvikling, og at det er utviklingsmuligheter også for hyttebygging og turisme uten konflikt med villreininteressene. Dermed ville ikke kommunen påvirkes negativt av å måtte ta hensyn i villreinområdet. Villreinplanen fra 2013 viste ikke sommerbeiteområdene i myrområdene sør og vest for Åsta og rundt Brumundsjøen som spesielt viktige, avgrensningene av områdene i sone 2 stanset ved Åsta på samme måte som hensynssonen i gjeldende kommuneplan. Planen nevnte at det er viktig å holde de store myrområdene rundt Endeløsmyrene urørt.

I den gjeldende tiltaksplanen for villreinområdet er det satt inn mål om at i sone 1 og sone 2 skal det ikke etableres nye fritidsboliger ut over det som er godkjent i plan. Sone 2 gjelder området nord og øst for Åsta med hytteområdene Bjønnåsen, Øyungen, Skvaldra og Gammelskolla. Kommuneplanen fra 2014 fulgte tiltaksplanen, og det er nå svært få ledige hyttetomter øst for Åsta. På Skvaldra er det tre nye tomter som er avklart gjennom arealplan.

Soneinndelingen i tiltaksplanen fra 2013 gjorde at det i liten grad var begrensninger for fritidsboligbygging vest for Åsta. Dermed kunne både utvidelse av Hamarsæterhøgda og nye områder i Lauvliå, Ljøsheim og Grunnåsen tas inn i kommuneplanen ved revisjonen i 2014. Med dette åpner den gjeldende kommuneplanen for etablering av ca. 820 nye fritidsboliger øst i Ringsakerfjellet. Av disse er det bare ca. 70 fritidsboliger i Hamarsæterhøgda som er ferdig regulert. For de øvrige byggeområdene stiller kommuneplanen krav om tilknytning til offentlig vann- og avløpsnett, noe som inntil videre har stanset utvikling i områdene.

Det er også vist fremtidige byggeområder for fritidsboliger sør for Endeløsmyrene. Dette er områdene Revhibakkmyra i Veldre Almenning med åpning for 50 tomter, og Brattberget i Furnes Almenning uten noe anslag for antall hytter. I området Revhibakkmyra er det regulert et lite felt for 35 hytter (Danseråsen). Brattberget er ikke regulert.

Byggeområdene som er vist i kommuneplanen er grovt skissert og mange omfatter mye myr, dermed vil arealet til byggeområdene kunne reduseres vesentlig i ny kommuneplan uten at det nødvendigvis vil føre til reduksjon i antall hytter. Dette er forutsatt nærmere vurdert i pågående kommuneplanrevisjon.

Fritidsboliger nær villreinområdene kan i seg selv ha en barrierevirkning, men den største påvirkningen på villreinen er bruken av naturen som følger av hyttebruken. Hvor mye hytter blir brukt og henger sammen med standarden og størrelsen på hyttene. På sikt kan derfor begrensninger i tillatt hyttestørrelse ha betydning. Tiltaksplanen fra 2013 hadde bestemmelse om maksimal størrelse på hyttene i sone 2, som er tatt opp som kommuneplanbestemmelse i Ringsaker. I området øst for Åsta er størrelsen på hytter begrenset til 120 m² BRA. I dag er det forholdsvis få hytter som har utnyttet disse mulighetene maksimalt. Som et eksempel er gjennomsnittsstørrelsen for de 521 hyttene på Bjønnåsen 63 m², og bare rundt 50 av hyttene er større enn 100 m². Plan- og bygningsloven gir mulighet for å gi strengere begrensninger for hyttestørrelser, og å bestemme om det skal tillates anneks til hyttene. Dette må gjøres gjennom bestemmelser til kommuneplanen eller reguleringsplan. Planer har ikke tilbakevirkende kraft, slik at de hyttene som allerede er bygd større vil fortsatt være lovlige og kan brukes. Begrensningene gjelder bare nye tiltak.

Også andre grep for å motvirke at hyttene brukes mye kan styres etter plan- og bygningsloven. Blant annet tillater ikke den gjeldende kommuneplanen utbygging av elforsyning til områder i Åstdalen uten avklaring i reguleringsplan. Dette sikrer at virkninger for området blir vurdert. En annen mulighet kan være å ikke tillate brøyting frem til hver enkelt hytte. I dag brøytes det ikke i områdene Skvaldra, Aksjøen, Gammelskolla og Nysætra, bare til felles parkeringsplasser ved hytteområdene.

Tiltak som gir nye begrensninger for bruk av hyttene i området vil oppleves svært inngripende. Dermed er det lite aktuelt å endre på reglene for området Bjønnåsen som har fått strøm og som brøytes frem til hyttene. For de øvrige områdene bør slike begrensninger vurderes.

Menneskelig ferdsel er en belastning for villreinstammen. Hytter, stier og veger blir først et problem dersom de fører til at det er flere mennesker som ferdes i områdene. Ferdsel utgjør en spesielt stor belastning i Rondane ettersom reinen her genetisk er mest fjern fra tamrein. I de andre villreinstammene er det mer genetisk likhet med tamrein, noe som har innvirkning på reinens oppførsel. Stammen i Rondane er mer sky og redd mennesker, altså blir de forstyrret på større avstand, og når dyra forstyrres vil de trekke lenger unna folk. Erfaringen er at mens reinsdyra på eksempelvis Hardangervidda kanskje går noen hundre meter når de forstyrres, vil reinsdyra i Rondane gå flere kilometer før de slår seg til ro igjen og beiter videre.

Ferdsel uten bruk av motorisert kjøretøy er i dag juridisk regulert gjennom frilufsloven. Forutsatt at ferdselen skjer varsomt og hensynsfullt gir frilufsloven rett til å gå til fots eller

på ski i naturen. Det kan være mulig å begrense adgang til nye ferdselsformer som eksempelvis skiseiling (kiting), sykling med (el)sykkel og lignende. Motorferdselloven gir grunnlag for å gi begrensninger på bruk av elsykkel, jf. forskriften § 2a. I naturvernområder kan adgangen til ferdsel begrenses i større grad. Når det ikke er adgang til å forby ferdselen kan det tas i bruk andre mindre inngripende tiltak enn forbud for å påvirke til å bruke andre områder. Eksempler på tiltak kan være å redusere tilrettelegging for ferdsel, å stenge veier for å redusere tilgjengeligheten til områdene med bil, og å informere om hensynene som må tas ved ferdsel i områdene.

Å ha regulerte fjellcamp-områder, og forby villcamping, kan være et mulig tiltak. Å tilrettelegge enkelte plasser for telting vil samle noe aktivitet, på den annen side kan tilrettelagte teltplasser også trekke nye turgåere til området og dermed øke den totale ferdselen. Erfaringene fra områdene nord i Rondane er at svært mye av ferdselen (80-90%) følger tilrettelagte og merkede stier. Turisthytter og turmål er med på å trekke besøkende til områder. I Ringsaker holdes turistforeningens hytter i villreinområdet stengt i kalvingsperioden, noe kommunen anser som et godt tiltak. Kommunen har også nylig valgt å ta ut turmål i området fra de turkartene kommunen produserer.

I tilrettelegging for ferdsel i og fra hytteområdene er det både tilretteleggende og begrensende tiltak som kan gjøres i samarbeid med grunneierne. Positive tiltak kan være å tilrettelegge bedre for ferdsel vestover fra hytteområdene nærmest villreinområdene, eksempelvis skiløyper og bedre parkeringsmuligheter ved Hammarseterhøgda og Grunnåsen, for å gi hyttebrukere ved Bjønnåsen flere alternativer vestover i retning vekk fra villreinområdet. Motsatsen er de mer begrensende tiltakene, eksempelvis at skiløypenettet øst for Åsta mot Raudfjellet ikke prepareres etter 1. april. I dag følger dette tidspunkt for påsken.

Infrastruktur og veger kan ha en viss betydning for reinens oppførsel. Også her er det menneskelig ferdsel og trafikk som er den egentlige utfordringen, skogsbilveger og grusveger uten trafikk har liten påvirkning. Skogsbilveger gjør det mulig å komme langt inn i naturområdene på kort tid med sykkel eller el-sykkel. All skogsvegbygging er i praksis søknadspiktig, og reguleres gjennom «Forskrift om planlegging og godkjenning av landbruksveier». Disse søknadene behandles av Ringsaker kommune. Bygging av nye skogsveger i disse områdene har ikke skjedd på mange år, og vurderes heller ikke aktuelt i tida fremover. Det som gjøres er vedlikehold av eksisterende vegnett. Ved eventuelt å kutte/ redusere vedlikehold til vegnett over tid bli dårligere egnet for ferdsel.

Forslag til tiltak:

Ringsaker kommune ønsker å bidra til bedre livsvilkår for villreinstammen i Rondane. For å gi villreinstammen bedre forutsetninger ønsker kommunen å videreføre samarbeidet med grunneierne i fjellet for å tilpasse informasjonsarbeid og for tilrettelegging i utmarksområder. Kommunen vil også fortsette å legge vekt på villreinens behov i planlegging etter plan- og bygningsloven.

Kommunen foreslår disse tiltakene for rask gjennomføring:

1. Sikre god informasjon om villreinens leveområder, med oppfordring til publikum om å holde avstand og gjerne ferdes i andre områder. Dette kan gjøres både på nett og fysisk, eksempelvis plakater og informasjonsskilt ved utfartsveger.

2. Unngå tilrettelegging for ferdsel i villreinområdene med sommerbeite gjennom å ikke legge turmål som 10 topper og stolpejakt til områder reinsdyra ofte benytter, og ved fortsatt begrensning for merkede og tilrettelagte stier i villreinområdene.
3. Beskytte kalvingsområdene i fjellet øst for Åsta i perioden april-mai ved at det ikke prepareres skiløyper i denne delen av fjellet etter 1. april (evt. 2. påskedag ved tidligere påske). Vurdere å formalisere dette gjennom lokal forskrift om motorferdsel.

Kommunen vil ta opp til vurdering nye tiltak for langsiktig arealforvaltning ved rullering av kommuneplanens arealdel;

1. Om det skal legges inn hensynssone for områdene med sommerbeite øst for Brumunda mot sør til Brumund sag, for å vise en restriktiv holdning til nye tiltak i et leveområde med lite menneskelig aktivitet.
2. Om det skal settes forbud mot vinterbrøyting inne i hyttefeltene og til enkelthytter, og forbud mot strømtilknytning, i hyttefeltene Gammelskolla, Skvaldra og Øyungen samt til andre hytter i LNF-område øst for Åsta.
3. Om det skal gis strengere begrensninger for fritidsboligområder øst for Åsta, eksempelvis innstramning i tillatt bruksareal og forbud mot etablering av nye bruksenheter og anneks.
4. I samarbeid med grunneiere sikre bedre tilrettelegging for ferdsel i fjellet vest for Åsta, for å avlaste villreinområdet.

Videreføre bestemmelsene fra den gjeldende kommuneplanen ved revisjon, der vern av villreinstammen er et av formålene med tiltakene:

1. Plankrav for utbygging og elforsyning i Åstdalen (KPA 1.1.4 og 1.6.4)
2. Plankrav for fortetting i områder for fritidsbebyggelse (KPA 2.3.2)
3. Fortsatt restriktiv holdning til nye fritidsboliger og byggeområder øst for Åsta (gjeldende villreinplan)
4. Forbud mot boring etter vann for fritidsbebyggelse (KPA 1.4.5)
5. Forbud mot oppstilling av campingbiler og –vogner langs vassdrag (Åsta) utenfor tilrettelagte plasser med sanitæranlegg (KPA 1.7.7, gjeldende villreinplan)
6. Fortsatt forbud mot bruksendring fra fritidsbolig til bolig øst for Åsta og i områdene Ljøsheim, Lauvli og Grunnåsen. (KPA 2.3.13)
7. Øvre ramme for størrelse på fritidsboliger øst for Åsta, 120 m² bruksareal. (KPA 2.3.h og 5.1.7, gjeldende villreinplan)
8. Fortsatt generelt forbud mot tiltak på fritidsbebyggelse i LNF-områder, slik at alle tiltak avklares gjennom dispensasjonsbehandling. (KPA 5.1.4)
9. Generell bestemmelse til LNF-områder, forutsetning for tiltak i LNF-områdene at tiltaket ikke virker negativt på truede eller sårbare arter. (KPA 5.1.2 e)
10. Vilkår for etablering av anlegg og tiltak for å tilrettelegge for allmennhetens bruk i LNF-områder, med forutsetning om at det ikke er konflikt med naturinteresser. (KPA 5.1.5)

Forslag til vedtak:

Ringsaker kommune ønsker å bidra til å bedre livsvilkårene for villreinstammen gjennom de tiltak som er foreslått i saken. For de tiltakene som foreslås vurdert ved revisjon av kommuneplanens arealdel, må det legges til rette for gode medvirkningsprosesser.

Kommunedirektøren i Ringsaker, 30.5.2023

Jørn Strand

Håvard Haug
kommunalsjef

Anne Gunn Kittelsrud
plansjef